

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

Передмова

Впорядковуючи теми посібника, ми намагалися відобразити зародження та розвиток як світової політичної думки, так і вітчизняної, ознайомлення з якою збагатить загальну політичну культуру молодих людей, допоможе правильно орієнтуватись у політичних течіях та світових політичних процесах, розумітись у системі суспільних відносин.

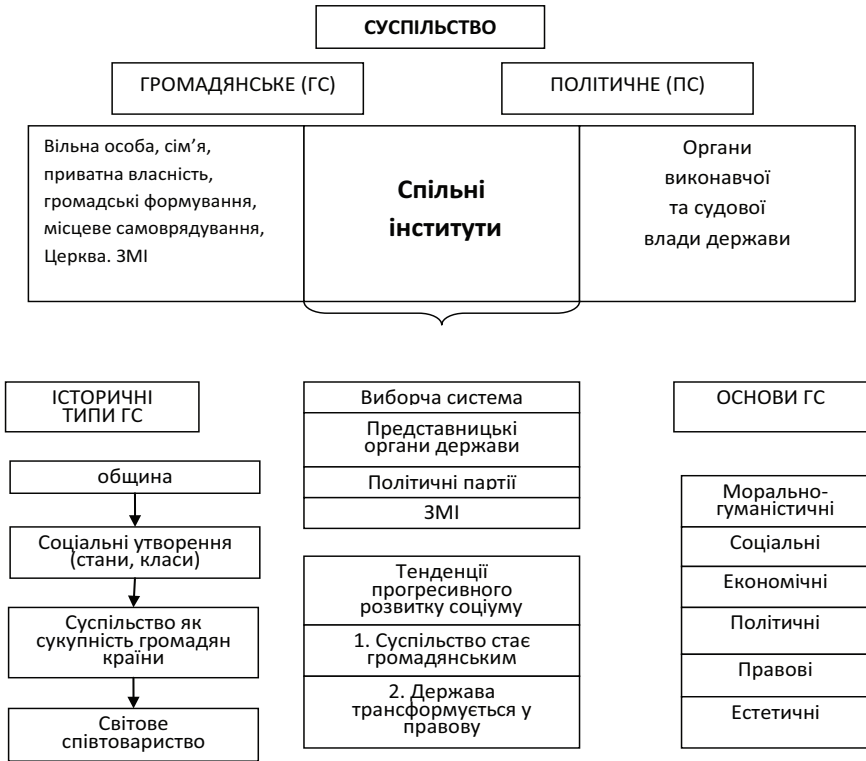
Матеріал нашого посібника розрахований на студентів та викладачів університетів, інститутів та інших вищих навчальних закладів освіти і тих, хто цікавиться політичними процесами. Структура посібника допоможе у проведенні практичних занять, дискусій, круглих столів, семінарів, а також сприяє виробленню у студентів уміння логічно мислити, самостійно робити висновки й узагальнення, допомагає розширити навички роботи з першоджерелами, аналізувати цитати, розуміти та вдало використовувати терміни, аргументовано будувати відповіді. Від рівня підготовки студентів до самостійного життя, їх рівня політичної культури, будуть вибудовуватися відносини між громадянами, між людиною і суспільством, а також між суспільством та державою, від правильності прийняття політичних рішень залежатиме майбутнє як держави, так і суспільства.

Запропоновані схеми і таблиці, евристичні та проблемні запитання уможливають урізноманітнити методи та прийоми для закріплення необхідних навичок, зокрема, акцентувати увагу на дискусіях та діалогах між групами студентів, сприяють індивідуальному підходові відповідно до можливостей кожного. Таке ши-

роке застосування наочно-демонстративного матеріалу надає можливість самостійно вивчати програмний матеріал, краще засвоїти світові та вітчизняні етапи розвитку політичної думки, закономірності розвитку та функціонування тих чи інших політичних систем та розуміти їхню роль у житті суспільства.

Увесь запропонований матеріал можна умовно розділити на три частини: перша стосується зародження та становлення світової політичної думки, її перших кроків в Україні та подальшого розвитку; друга частина розкриває цілісність і складність політики, її саморегуляцію і спектр взаємодії з оточуючим середовищем, і третій аспект – це сучасний політичний світ та участь у ньому України.

Наприкінці кожного практичного заняття виділено необхідні для засвоєння терміни, вказано перелік літератури, яка самостійно допоможе розширити знання щодо розуміння закономірностей політичних процесів, відшукати оптимальні відповіді та правильні шляхи у вирішенні проблем політичного змісту.

IV. ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Письменник-полеміст Іван Вишенський у праці “Тобі, котрий мешкає в землі, що зветься Польська...” так пише про владноможних церковних діячів:

“...Монастирі привели в запустіння і починили собі із святих місць фільварки, а самі зі слугами та приятелями у них перебувають тільки тілесно і по-скотському: на святих місцях лежачи, гроші збирають, із тих прибутків, що подані для Христових богомольців... Безбожні владики, замість правила і книжного читання, замість денного і нічного поучення в Господні закони, вправляються ... над статутами й у брехні, а замість богослов’я й дотриман-

ня справжнього життя навчають зваб, хитрості людської, неправди, лихослів'я і судового диявольського суєслів'я та погодження.

...Чому далі вражаєтесь, прикладаючи беззаконня до беззаконня?" (Давня українська література: Хрестоматія. – К., 1991. – С. 246-247).

Доведіть, що поданий фрагмент із праці І. Вишенського змальовує картину суспільства-антипода громадянського суспільства і держави-антагоніста правовій державі. Чи є принципова відмінність між антисуспільною діяльністю церковної і світської владної верхівки в умовах правової і авторитарної держави?

2. Українсько-польський письменник XVI ст. Станіслав Оріховський-Роксолан у "Напученні польському королю Сигізмунду-Августу" пише:

"...Чому в твоєму королівстві є такі дві гідності, як "закон" і "король", або хто з них більший? Після того, як переборю всякий сумнів, скажу: "Найсправедливіше, щоб ти перебував у межах свого обов'язку"... Нас так наші предки виховували, щоб ми знали, що король вибирається задля держави, а не держава заради короля існує. На цій підставі гадаємо, що держава набагато шляхетніша і достойніша за короля. Закон же, коли він є душею і розумом держави, є тому далеко кращим за непевну державу і більшим за короля. Отож закон дорівнює королеві і навіть кращий і далеко знатніший для короля". (Українська література XIV-XVI ст. – К., 1988. – С. 124).

Наскільки бачиться реальним втілення таких позитивних побажань? Чи знайдете в історії факти, де б правитель діяв за принципом "закон більший короля"? Чи можливо таке на нижчих рівнях управлінської "піраміди"? Якби такий принцип було втілено в практику державного життя, чи могло б таке королівство наблизитись до параметрів правової держави і громадянського суспільства?

3. Михайло Грушевський в статті "Хто такі українці і чого вони хочуть" висловлює такі думки:

"Кожен повинен мати свободу висловлювати свої гадки живою мовою і друкованим словом, збиратися на зібрання і обговорювати на яких свobodно всякі справи, зв'язуватися в товариства і союзи, не питаючись на те нічийого дозволу. Книги і газети повинні виходити, як тепер виходять, без цензури, без дозволу начальства. Не повинно бути ніякого примусу в вірі, як давніше було, кожний

Роля провідної особи в давнину була подавляюча, не раз до тієї міри, що часом її діло гинуло після її смерті... Тільки там, де нація перебуває в стані кризи або де народ політично не вироблений, до влади приходять диктатор, і, очевидно, його роля там значна..

Л. Ребет

...Народ формує соціальне, економічне та політичне розташування індивідів з різних соціальних класів та професій навколо центру та провідної групи.

К. Дойч

Можна бути більше народом, ніж державою, але не може бути народу без держави.

Дальман

Анінайменшого глузду немає в питанні, чи створене суспільство для особи, чи особа для суспільства, тому що я – це й є суспільство, і суспільство – це я.

М. Унамуну

“...створити собі свободу для нової творчості – це може сила лева”.

Ф. Ніцше

Людині легше помічати нерівність, ніж рівність.

Д. Узнадзе

Наполеон – втілення диктатури промислового інтересу, рятівник нації – творець французької нації.

С. Городніков

Нація – це особливий вид етнічної спільноти, чи, скоріше, політизована етнічна спільнота, з політичною системою, яка визнає її групові права.

П. Барс

Однак остаточно не держава, не культура чи будь-які прикмети нації, а тільки спільні ідеї та вартості це найбільш суб'єктивний і об'єктивний чинник формування нації. Так історично доведено, що народ стає нацією тоді, коли починає трактувати свої традиційні форми існування як універсальні форми людського буття.

Г. Рейнгольд

Українська політична нація (концепція) – новаційне етнополітичне поняття, мегаетнічна, політична спільність, яка передбачає плідне “співіснування” в ній соціальних та етнонаціональних “підрозділів”, категорій основного рівня – класів, прошарків, націй, національних груп. В основі української політичної нації – наближення цілей та ідеалів у справі розбудови української державності.

Висхідним при цьому є розуміння сучасної української нації як відкритої політичної спільноти, що історично склалася на території України і усвідомлює себе як український народ, спільноти громадян Української держави.

Мала Енциклопедія Етнодержавства

Може, найважливішим з наших завдань, як національної спільноти, було, є і буде: пізнати себе.

Є. Маланюк

...Виникнувши один раз, збуджена народна самосвідомість вже не може ні звикнути, ні перервати розпочатої роботи.

Ф. Тютчев

Лише національна свідомість робить національність свідомою рушійною силою людської, зокрема, політичної діяльності.

О. Бауер

Українським є і повинно бути те, що осіло (а не кочує) на нашій землі і що тим самим стало часткою України без огляду на його племінне чи культурне походження, на його “расову” чи “ідеологічну” генеалогію.

В. Липинський

Україна – це все, що тільки є на світі.

М. Гоголь (за Ю. Липою)

Та нема лучче, та нема краще, як у нас на Україні...

(з Козацького гімну XVII ст.)

Народ – це організм, створений минулим і як всякий організм, він може бути змінений не інакше, як через довгі спадкові накопичення.

Люди керуються традиціями особливо тоді, коли вони перебувають у натовпі, до того ж змінюються легко тільки одні назви, зовнішні форми.

Г. Ле Бон

Народ дає кров, держава – тіло, нація – дух.

В. Сауер

Волю так само тяжко охопити поняттям, як і останній зміст слів Бога – сила, простір.

А. Шопенгауер

Народ – це природна і, за певних обставин, культурна єдність, нація ж – завжди сформований волею організм... Нації завжди виникають як імперії... Нації – це завжди власні держави.

Катенбуш

Воля (в найширшому розумінні) – це той чинник, який означену спільність людських одиниць перетворює в гуртову цінність, в суспільство.

В. Старосольський

В кожному серці є прагнення вишого.

Ф. Ніцше

Лише гуманізм, найбільша сума щастя найбільшого числа людей може бути критерієм соціалістичної етики і всякої політики.

М. Драгоманов

Під національними інтересами слід розуміти примат інтересів народу, суспільства над інтересами держави.

М. Грушевський

Необхідно знайти Слово, яке відкриє доступ до серця і свідомості народу.

Р. Перін

Народ, який не знає своєї історії, приречений на постійні поразки, виродження і загибель.

Таціт

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ТЕМА 1. Політологія як знання про політику	5
ТЕМА 2. Соціально-політичні погляди у Стародавньому світі: східна і західна традиції	13
ТЕМА 3. Соціально-політичні погляди в епоху Середньовіччя	19
ТЕМА 4. Політичні вчення епохи Відродження і Нового часу	25
ТЕМА 5. Зарубіжна політична думка XIX – поч. XX ст.	34
ТЕМА 6. Сучасна зарубіжна політична думка (XX – поч. XXI ст.).....	42
ТЕМА 7. Генеза української суспільно-політичної думки	52
ТЕМА 8. Українська політична думка XX-XXI ст.	62
ТЕМА 9. Політична влада: сутність і види	73
ТЕМА 10. Політична система суспільства.....	81
ТЕМА 11. Політичні режими: сутність і типи.....	87
ТЕМА 12. Демократія як спосіб функціонування політичної системи	94
ТЕМА 13. Держава – основний елемент політичної системи суспільства.....	101
ТЕМА 14. Громадянське суспільство і правова держава	109
ТЕМА 15. Політичні партії і партійні системи.....	117
ТЕМА 16. Громадські об'єднання і рухи.....	124
ТЕМА 17. Політична еліта і політичне лідерство	131
ТЕМА 18. Політичний процес і політичні конфлікти.....	139
ТЕМА 19. Політична культура і політична свідомість	148
ТЕМА 20. Політична ідеологія і політична етика	157
ТЕМА 21. Вибори і засоби масової інформації в політичному житті суспільства.....	164
ТЕМА 22. Національна політика і міжнаціональні відносини	171
ТЕМА 23. Світовий політичний процес і міжнародна політика	178
ТЕМА 24. Україна в сучасному світі	185
ТЕМА 25. Прикладна політологія: політичне управління і прогнозування ..	193
ТЕМА 26. Політика в цитатах.....	200